

Statsbevillingerne til dansk Landbrug 1835—1910.

Til Forhandlingerne efter Foredraget i Landhusholdningsselskabet
den 13. Marts 1918.

Skønt jeg, som det allerede blev udtalt under Forhandlingerne i Selskabet, Side 296, ikke mener det muligt med nogen Rimelighed at drage en Parallel mellem de af Staten til Landbruget ydede Bevillinger og den samtidige Fremgang i Landbrugets Produktion, griber jeg gerne Lejligheden til om muligt yderligere at fremkalde Overvejelse af de enkelte Statsbevillinger og deres Betydning for vort Landbrugs gode Fremskriden.

Der blev under Forhandlingerne udtalt det Ønske, at den meddelte Tavle, S. 270, skulde vise ikke blot, hvad vort Landbrug har nydt af Statsbevillinger, men ogsaa, »hvad det til Gengæld har ydet«. Der ønskedes hertil tre Rubrikker, henholdsvis for »Høstudbytte«, »Kreaturstyrke« og »Landbrugsudførsel«. — Idet jeg søger at imødekomme dette Ønske, tillader jeg mig samtidig at henvise til en Redegørelse, meddelt i »Ugeskrift for Landmænd« 1915, S. 621, under Titlen »Dansk Landbrug gennem halvhundrede Aar«, hvor jeg særlig er dvælet ved det, der kan kaldes Kreditsiden i vort Landbrugs Regnskab.

Angaaende Høstudbyttets Størrelse meddeler Statistisk Departement i »Statistiske Meddelelser«, 4. R., 55. Bd., 4. Hæfte, Side 21 den følgende Tavle:

Det samlede Høstudbytte af alle Afgrøder under ét,
omregnede til Afgrøde-Enheder:

1917	4.03	Mill.		
1916	5.23	—	1909—13 i Gennemsnit	5.40 Mill.
1915	5.34	—		
1914	4.77	—	1904—08	— 4.76 —
1913	5.67	—	1899—1903	— 4.03 —
1912	5.62	—		
1911	5.18	—	1894—98	— 3.88 —
1910	5.29	—		
1909	5.22	—	1889—93	— 3.46 —
1908	5.19	—		
1907	5.10	—	1889—88	— 3.29 —
1906	4.95	—		
1905	4.34	—	1879—83	— 3.05 —
1904	4.23	—		

Disse Tal giver jo virkelig, saa langt de rækker, et smukt Billede af Fremgangen i vor samlede Landbrugsproduktion. Men som denne viser sig meget tydelig allerede før den Tid, da de store Statsbevillinger begynder, fortæller det lille Tal for 1917, hvor lidet overlegne vi dog endnu er overfor ugunstige Naturvilkaar. Vort Landbrugs Dygtighed og Paapasselighed stilles i et saadant Aar paa en særlig haard Prøve; en Eksamen, der kun bestaaes tilfredsstillende af faa. — Vedrørende Spørgsmaalet om Udbyttets Størrelse før og efter den stærke Stigning i Statsbevillingerne er forøvrigt af særlig Interesse en Udtalelse, der findes i Statistisk Tabelværk, 5 R. Ltr. C., Nr. 4 om »Landbrugsforhold i Danmark siden Midten af det 19. Aarhundrede«. Det hedder her S. 74: »Uden i øvrigt at komme nærmere ind paa en Sammenligning, turde dog saa meget være klart, at der i Tiden 1837—1875 har fundet en meget betydelig Forøgelse af Foldudbyttet Sted, og at den Forøgelse uden Tvivl har været større end den, der kan konstateres i Tiden mellem 1875 og 1909. Ved en umiddelbar Betragtning faar man det

Indtryk, at Foldudbyttet paa det nærmeste blev fordoblet i de 37 Aar mellem 1837 og 1875«. — Men at Fremgangen virkelig var at anse for endnu større, menes at fremgaa deraf, at det »under Hensyn til de meget betydelige Udvidelser af Kornarealerne, navnlig i Landets daarlige Egne, vel tør antages, at de stedfundne Forskydninger i Arealerne gennemgaaende har været af den Art, at de for sig betragtede har haft en Tendens til at sænke Gennemsnittet for Foldudbyttet, og at de tekniske Fremskridt, den ændrede Kulturtilstand, har virket endnu stærkere i modsat Retning, end Tallene rent numerisk tyder hen paa«.

Erkendes maa det dog ganske vist, at Høstudbyttets Fremgang har været særlig stærk i den aller nyeste Tid — samtidig med de stærkt stegne Statsbevillinger; — men jeg maa tilstaa, at jeg deri snarest ser en Følge af, at den Art Fremgang ret naturligt til en vis Grænse vil ske efter en stigende Progression. — Hvor længe maatte vi ikke i Skrift, Tale og ved de gode Eksempler stride for Rodfrugtdyrkningens Fremme, inden den ret slog igennem. Det grundlæggende Arbejde skete, mener jeg, i saa Henseende i Aarene 1860—90, og medens Tilvæksten i Arealet med Foderroer i 1866—81 var 26.000 Tdr. Land, var den 1881—96: 102.000 og 1896—1912: 340.000 Tdr. Land.

Det gennemsnitlige Høstudbytte af Korn-Enheder var af én Tønde Land anvendt til *):

	Sæd	Rodfrugt	Hø
1875—79	2.170	3.535	1.241
1880—84	2.279	3.566	1.419
1885—89	2.270	4.144	1.505
1890—94	2.350	4.338	1.519
1895—99	2.392	4.610	1.594
1900—04	2.505	4.697	1.405
1905—09	2.687	5.213	1.651

*) Stat. Tabelværk: »Landbrugsforhold i Danmark« o. s. v.

Der er i hvert af de tre Femtenaars Perioder en aarlig Fremgang i Roearalet af henholdsvis 1.700, 6.800 og 23.000 Tdr. Ld., uden at Staten paa nogen Maade direkte har opmuntret særlig til denne Avl, og dog var det den, der i fremtrædende Grad bidrog til det stigende Høstudbytte.

Noget tilsvarende gælder Kreaturstyrken. Dette tidligere benyttede Fællesudtryk for vor samlede Husdyrbestand benyttes dog ikke mere, og jeg skal indskrænke mig til at anføre nogle Tal for Kvægbestandens Tilvækst. Den androg allerede i Tiden 1861—76: 230.000 Stkr., men var i 1876—93: 348.000 og i 1893—1909: 558.000 Stkr. Det vil sige, at Bestanden i hver af de tre Perioder voksede med ikke mindre end henholdsvis 15, 20 og 35 Tusinde om Aaret. — Hvilken Forbindelse der maatte være mellem denne Fremgang og den stærke Stigning i Statsbevillingerne, der tog sin Begyndelse ved 1890, er det vanskeligt eller umuligt at afgøre. Personlig er jeg tilbøjelig til i Andelsmælkeri-virksomheden at se den væsentligste Aarsag, og med den havde Staten jo ikke meget at gøre, og gælder det de statsunderstøttede Kvægavlsforeninger og Kontrolforeningerne, er det jo mest Kvalitetens Fremme og »Rotternes« Udryddelse, der har været deres Formaal.

Angaaende vort Landbrugs Udførsel har Statistisk Departement for dette Tilfælde velvilligt meddelt mig de omstaaende Tal.

Mener man ogsaa i denne Fremgang at kunne se et Udtryk for Statens mere eller mindre velvillige Stilling til vort Erhverv, synes det mig dog en meget usikker Maalestok. — Medens Høstudbyttets Størrelse, rigtig vurderet, maa tages som et sandt Udtryk for vort Landbrugs stigende Produktionsevne, dels ved det dyrkede Areal Udvidelse, dels og navnlig ved det større Udbytte, der er udvundet af hver Areal-Enhed, saa er Udførselens Størrelse jo i høj Grad bestemt ved de andre Erhvervs større eller mindre Evne til at være

Udførsel af indenlandske Varer.

	Heste og Føl Stkr.	Hornkvæg og Kalve Stkr.	Flæsk		Okse-og Kalvekød			
			fersk 100 kg	ikke fersk 100 kg	fersk 100 kg	ikke fersk 100 kg	Smør 100 kg	Æg 100 Sn.
1913	27.913	152.969	19.693	1.243.850	150.780	385	910.235	227.230
1912	24.890	124.680	64.935	1.210.206	262.421	685	851.649	192.163
1911	28.494	153.512	15.697	1.128.271	124.584	999	895.771	215.110
1910	36.106	140.825	6.063	961.719	162.631	2.385	884.752	203.634
1909	22.653	124.903	15.799	934.065	146.345	9.669	943.193	192.070
1908	18.631	121.635	19.656	1.073.301	99.176	8.136	889.319	212.543
1907	19.716	98.640	7.701	953.910	80.021	8.369	856.517	201.061
1906	25.411	105.102	6.176	792.475	103.010	14.345	793.985	197.648
1905	29.421	123.679	10.028	788.108	140.398	13.827	798.694	207.326
1904	26.137	92.058	6.922	920.000	110.284	15.472	815.312	214.063
1903	25.248	62.929	5.415	801.689	104.847	11.611	801.337	232.437
1902	23.016	47.008	8.222	707.819	139.546	8.497	697.664	215.301
1901	17.791	41.318	5.662	596.847	114.349	12.243	668.417	190.140
1900	20.452	40.578	11.518	622.149	134.527	6.796	612.751	166.117
1899	19.882	37.726	9.651	710.814	157.227	8.504	612.063	150.576
1898	15.358	36.066	5.778	583.014	117.455	6.636	607.092	132.020
1897	20.800	81.160	1.162	598.691	43.291	6.008	530.343	122.275
1896	16.922	91.735		711.765	67.910**)		507.500	96.000
1895	17.857	113.023		557.585*)	63.405		524.000	77.000
1894	13.264	108.190		421.680	63.370		549.500	78.000
1893	11.306	80.695		405.625	81.345		468.000	69.000
1892	11.508	108.988		354.745	36.945		427.000	78.000
1891	14.900	119.047		323.710	23.560		435.000	71.000
1890	16.217	139.522		278.350	10.810		425.000	65.000
1889	15.974	124.640		314.590	8.770		336.000	58.000
1888	17.753	89.404		326.155	6.705		291.000	50.000
1887	17.332	103.925		162.445	26.860		235.500	55.000
1886	13.138	96.889		166.068	—		198.977	46.389
1885	10.975	98.807		137.136	—		175.135	35.937
1880	14.539	99.831		42.070	—		124.100	19.920
1875	6.501	103.973		49.852	—		134.310	15.951
1869-70	8.850	47.253		44.365	—		62.514	323
1864-65	3.049	2.055		24.060	—		39.928	260
1859	226	840		10.604	—		9.415	—
1855	130	4.970		—	—		13.974	—

*) I Aarene inden 1896 eksporteredes der ogsaa betydelige Mængder af levende Svin.

**) For 1896 og tidligere Aar omfatter Tallene foruden Okse- og Kalvekød ogsaa Faare- og Lammekød.

Tegnet — antyder, at der ikke foreligger nogen Oplysning om det paa-gældende Forhold.

Aftagere af vort Landbrugs Overskud. En mulig Tilbagegang i Eksporten kan jo og vil maaske i en ikke fjern Fremtid komme til at betyde ikke en ringere Landbrugsvirksomhed, men en stigende Virksomhed i dansk Industri, Haandværk og Handel. — Det er ganske sikkert ikke mindst vor store Udførsel af Landbrugsprodukter, der i Udlandet har skabt den dog noget overdrevne Anseelse, vort Landbrug dér nyder. Man dømmer i dette Tilfælde som saa ofte fortrinsvis efter det, der falder lettest i Øje, og den samme Fejl gør vi os sikkert meget jævnlig selv skyldige i. Det gælder saaledes bl. a., mener jeg, ved Vurderingen af hele det, der kan kaldes det officielle Landbrug med Institutioner og Organisationer. Det skal dog i sin Betydning ikke gerne anses for mere end en lille — men mangan Gang særdeles værdifuld — Hjælp til den store Selvhjælp, den, der ganske stille og bramfrit øves hver Dag og Time i Mark og Stald, i Gaard som i Hus. Den kan fremmes og er paa lykkelig Maade fremmet ved mangan Statsforanstaltning, særlig gennem det faglige Oplysningsarbejde; men det samme bliver meget tvivlsomt, naar Staten tager sin Del af det, den enkelte selv burde tage sig af.

Det hele Spørgsmaal, jeg har tilladt mig at rejse, er jo ikke det, om Statsbevillinger til Landbrugets Fremme i det hele taget kan gøre Gavn; det kræver næppe noget Bevis. Men den Sag, som i særlig Grad kalder paa vor Opmærksomhed, det er den — jeg mener at kunne sige — Kendsgerning, at den i ikke faa Tilfælde tværtimod sin Hensigt har gjort og fremdeles vil gøre Skade, idet den har svækket det private Initiativ, det personlige Selvvirke, og Faren herfor maa erkendes at vokse, hvis vi gaar en Tid i Møde, der vil kendetegnes ved stigende Organisation, tiltagende Statsvirke. — Naar det i indeværende Foraar forlød, at der var ikke faa, der havde ladet staa til og havde forbrugt det Korn, der skulde bevares til Saasæd, i Tillid til, at Staten,

trods alle Advarsler nok til Slut vilde komme dem til Hjælp, der manglede — da var ogsaa dette et lille Udslag af en Statshjælps skadelige Følger. Men det er mig en Tilfredsstillelse samtidig at kunne anføre, at det synes mig stedse oftere i Skrift som i Tale at høres, at man ønsker at denne eller hin Sag maa »bære sig selv«! Et lille Stød til, at det oftere og oftere maa lyde saa, skulde det foran staaende gerne være.

S. C. A. Tuxen.
